

Remiss av promemorian En moderniserad taltidningsverksamhet (Ds 2024:22) (Ku2024/01068)

Sammanfattning

Journalistförbundet har tagit del förslagen i promemorian En moderniserad taltidningsverksamhet (Ds 2024:22). Utgångspunkten i förslaget är att regelverket avseende så kallade taltidningar behöver breddas, moderniseras, och anpassas till nya medier. Journalistförbundet tillstyrkes utgångspunkten i förslaget, det vill säga att bredda begreppet taltidning. Journalistförbundet har dock vissa synpunkter på de begrepp som föreslås, samt kopplingen till regelverket avseende mediestöd.

Medier som kan göras tillgängliga i taltidningstjänsten

Utgångspunkten i förslaget är att regelverket avseende så kallade taltidningar behöver breddas, moderniseras, och anpassas till nya medier. Tanken är att annat medieinnehåll i form av så kallade gratistidningar liksom också de regionala och kommunala taltidningarna, (som kan kallas för original-taltidningar) ska inlemmas i regelverket, i det senare fallet dock inte i den del det handlar om ekonomiskt stöd för produktionen.

Det centrala i regelverket är att det handlar om medier som innehåller nyheter och samhällsinformation, och som är anpassade för konsumenter med lässvårigheter. Detta anser

Journalistförbundet är en mycket mer central fråga än vad som kan sägas vara en eventuell förlaga för mediet. Frågan om mediestöd eller ej (se nedan) liksom i vilken mån en (1) tryckt skrift är förlaga (eller huvudförlaga), menar vi att regelverket i framtiden inte alls borde vara beroende av.

Journalistförbundet tillstyrker ändå den allmänna utgångspunkten i förslaget att till viss del bredda begreppet taltidning. Även när det gäller terminologin finns det skäl att i det kommande regelverket ytterligare distansera sig från begrepp sammankopplade med den tryckta tidningen. På flera ställen i utredningen hänvisas till lagen 1960:729 om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL), särskilt 17 § - 17 d § som genomgått omfattande ändringar från 2019 med anledning av anpassning av svensk rätt till det så kallade Marrakech-fördraget. Fördraget är ett internationellt avtal vars syfte är att blinda personer eller andra personer med synnedsättning i ökad utsträckning ska få tillgång till textmaterial i audio-version. Det kan därvid noteras att dagens 17 § 3 st URL och de former av funktionshinder som anges där i föreliggande förslag föreslås införas i regelverket, en anpassning Journalistförbundet kan tillstyrka. Även när det gäller URL och dess begrepp i övrigt finns skäl att använda dessa, istället för äldre mer "tidningsliknande" begrepp som i relation till distribution över Internet bara skapar oklarheter.

De medie-produkter det gäller i den aktuella promemorian kallas förvisso taltidningar men trots namnet är det – förstås - inte tidningar. Dessa produkter hade lika gärna kunnat kallas poddar eller radio-program (jmf det tidigare begreppet radio-tal-tidning), och de mediekonsumenter det handlar om är givetvis inte heller "läsare" med vad som normalt menas med detta (se mer nedan om betydelsen av "läsning"). I den del distributionen sker över Internet är det ingen "utgivning" som äger rum. Se särskilt regeringens proposition 2021/22:278 sid 90 där begreppen "utgivning och "utgivare" inte infördes i svensk lagtext efter påpekande av flera remissinstanser. Se också rättsfallet NJA 2010 sid 132 p 22, där det slogs fast att utgivning inte ska ske på Internet. Att som föreslås i 5 § i den tilltänkta förordningen använda begreppet "ges ut på svenska" är en begreppsbildning vi därför inte kan tillstyrka.

Vi menar att regleringen ytterligare behöver anpassas till det faktum att tryckta förlagor från en viss tidningstitel inte längre på samma sätt alltid kommer att vara en förlaga. Ett företag som till exempel Gota Media, som ger ut ett tiotal tryckta skrifter, hade lika gärna kunna producera en taltidning med unikt nyhetsmaterial från Småland och Blekinge som bara delvis innehåller texter som förekommit i tryckt skrift. Många taltidningar är för övrigt i realiteten en slags antologier – det vill säga avser material från olika förlagor. Utgångspunkten i regelverket kring taltidningar verkar vara att det alltid är någon tidning som är en slags huvudleverantör. Inom en snar framtid kan man på goda grunder anta att det inte kommer att finnas någon tryckt förlaga alls, eller att det kommer att vara en annan förlaga än tryckta medier, till exempel material från Internet, alternativt att innehållet i en så kallad taltidning kan bestå av material från upp till tio tidningar där ingen förlaga är mer dominerande än någon annan.

Nuvarande reglering i tryckfrihetsförordningen 1 kap 5 § där taltidningen ses som en bilaga till en tryckt periodisk skrift torde bli mindre och mindre relevant (jmf 3 kap 7 § och 3 kap 8 § i föreskriftslagen (1991:1559). Förslaget i utredningen på ändring i föreskriftslagens (5 kap 6 §) vilar på förutsättning att det liksom alltid är någon tidning som kan anses vara "den huvudsakliga förlagan", något Journalistförbundet alltså ifrågasätter relevansen av redan idag, men särskilt under de kommande tio åren. Redan idag utgår vi ifrån att web-texter förekommer som förlagor för taltidningar.

En inom kultur- och utbildningspolitiken central fråga hur läsandet ska förbättras bland allmänheten och särskilt bland elever i skolan. Att motsvarande ungdomar lyssnar på radio eller poddar (eller taltidningar eller ljudböcker för den delen) synes aldrig i detta sammanhang kunna klassificeras som läsande. Att mot den bakgrunden kalla mediekonsumenterna av så kallade taltidningar för "läsare" som förekommer i betänkandet kan ifrågasättas. Om begreppet lyssnare av taltidningar känns främmande – även om det är yttersta det som det handlar om – så är kanske "användare", vilket förekommer någon gång i betänkandet, ett bättre begrepp.

I vilken mån MTM:s tjänst kommer att innebära att enskilda konsumenter kommer att få tillgång av dylikt audio-material direkt från MTM – och inte från tidningsföretaget eller en annan producent – kan bli en central fråga för om MTM självt kan få grundlagsskydd, genom att utse ansvarig utgivare. Även frågan om MTM kommer att behöva ta ett upphovsrättsligt ansvar för

medieinnehållet kan bli en relevant fråga om enskilda lyssnare kan ingå abonnemangsavtal direkt med MTM. Vi utgår ifrån att de inblandade aktörerna och myndigheterna förhåller sig till dessa fakta.

Förslaget i promemorian innebär att ett textbaserat allmänt nyhetsmedium som får mediestöd enligt lagen om mediestöd, efter ansökan av den som ger ut mediet, ska göras tillgängligt som taltidning i taltidningstjänsten. Enligt Journalistförbundet kan det ifrågasättas om det är ändamålsenligt att koppla taltidningslagstiftningen till bestämmelserna om mediestöd. Journalistförbundet har inget att erinra mot att lagstiftaren försöker hitta ett bredare begrepp än "dagstidning". Att använda samma regler som för mediestödet skapar dock vissa problem. Förslaget innebär att medier som erhållit mediestöd inte behöver "kvalificera sig" för att bli tillgängliga i taltidningstjänsten. Andra medier som inte fått eller inte ansökt om mediestöd ska också kunna ingå i taltidningstjänsten men måste då uppfylla kriterierna i 5 § i den föreslagna förordningen. Bland annat krävs det att mediet "efterfrågas av personer med syn- eller annan läsnedsättning". Enligt Journalistförbundet skapar bestämmelserna onödiga trösklar för medier som inte ansökt om eller beviljats mediestöd. Det bör istället övervägas om det går att ta fram självständiga kriterier som kan ligga till grund för bedömningen av vilka medier som ska göras tillgängliga i taltidningstjänsten.

Ulrika Hyllert
Förbundsordförande
Journalistförbundet